

(əvvəli ötən sayımızda)

Güclü, döyüşkən və romantik ruhlu bir tayfa olan Sakların qəhrəmanlıq dastanları-hekayətləri Mərkəzi Asiyada və Şərqi İranda onu söyləyən və dinləyənlər üçün böyük bir cazibə qüvvəsinə malik idi.

Çinin və İranın sak əfsanələrini özəlləşdirmələrinin səbəbi onların tarixində böyük bir boşluğun mövcud olması idi. Onların tarixi xalqı məmnun edəcək dərəcədə dolğun və qəhrəmanlıq süjetləri ilə zəngin deyildi. Bu baxımdan Sakların Rüstəm, Zal və digər qəhrəmanları haqqındakı hekayətləri cazibə qüvvəsinə malik olub, bu xalqlar üçün öz qəhrəmanlıq dastanlarının yaradılmasında bir təqlid mənbəyi təşkil edirdi. (J.C.Coyajee. 1936, Səh. 186)

Uyğur tarixçisi Turqun Almas 1989-cı ildə Doğu Türkiştanda yazdığı "Uyğurlar" adlı əsərində Çin və Türklərin tarixi münasibətlərinə aid dəyərli bilgiler verir.

Çinlilər şimal və qərb ərazisində yaşayan türkləri "Hu" heroqlifi ilə ifadə edirdilər və onlara məxsus əşyaların adlarına da "hu" kəlməsi əlavə edirdilər. Çinlilər hunları "Hu-yunqni" adlandırırdılar.

Çin ölkəsi qədim zamanlardan etibarən uzun illər ərzində Türk dövlətlərindən asılı vəziyyətdə olmuşdur. Türk xaqanları özlərindən asılı və tabe vəziyyətdə olan Çin dövlətini Tabqaç adlandırırdılar. VII əsr Bizans tarixçisi Smokatta bu haqda yazırdı ki, Tabqaç Turanlıların müstəmləkəsidir. Çin Dövləti Tanq sülaləsi dövründə Orxun Uyğur dövlətinə vergi olaraq hər il 20 min top ipək parça ödəmişdir. Bu iş 750-ci ildən başlayaraq 840-cı ilə qədər, tam yüz il davam etmişdir. (Turgun Almas-Uzğurlar. İstanbul. Selenge yayın. 2010. səh. 590-591)

Çin imperatorları bütün dövrlərdə öz şahzadə qızlarını Türk xaqanları ilə evləndirməyə böyük cəhd göstərirdilər. Bunda məqsəd Çin şahzadə qızları vasitəsilə Türk xaqanlığı daxilində baş verən hadisələrdən xəbərdar olmaq, çinli qızlardan doğulan türk şahzadələri vasitəsilə Türk dövlətini öz nüfuzları altına almaq və lazım gəldikdə onların vasitəsilə hakimiyyət daxilində intriqa və münaqişələr yaratmaq.

Çin hökmdarları da Türk şahzadə qızları ilə evləndirdilər. Çin tarixçiləri ölkənin tarixində parlaq bir dövrü təşkil edən Tanq xanədanının qurucusu Li-shih minin anasının və nəvəsi-

mavi, əngin çöllərdə yel əsib otlar baş əyməkdə, görünür arada qoyun və siğir". Bundan əlavə də uyğur ədəbiyyatının, musiqisinin və rəsm sənətinin bir çox möhtəşəm nümunələri Çin mədəniyyətinə daxil olaraq onu daha da zənginləşdirmişdir. Məşhur uyğur alimi Abliz Muhəmməd Sayrami "Sui, Tanq sülalələri dövründə yaşamış məşhur Uyğur tarixi şəxsiyyətləri" adlı əsərində eramızın VI-VII əsrlərində mövcud olmuş bu sülalələr döv-

Ələsgər Siyablı

Dünya tarixinin Turan dövrü

nin türk olduğunu qeyd edirlər.

Yuxarıda daqeyd etdiyimiz kimi tarixin müxtəlif dövrlərində sumer, türk dillərindən Çin dilinə çoxlu sözlər keçmişdir. Çin alimlərinin müəyyən etdiklərinə görə yabançı dillərdən çin dilinə 10 min söz keçmişdir. Çin dilinə

Hunların dilindən 28, türklərdən 52, uyğurlardan 83, digər türk xalqları olan qazax, qırğız, özbək, tatar dillərindən çin dilinə 40 kəlmə keçmişdir.

Zəngin ədəbiyyat ənənələrinə malik olan türk ədəbi əsərlərindən bir çox nümunələr çin ədəbiyyatına daxil olmuşdur. Bunlardan biri "Tura şərqisi"dir. Bu nəğmə çin dilində "Chi le qe", yəni Türk şərqisi adı ilə çox məşhurdur. Yapon alimi Masao Moriyə görə bu nəğmə eramızın 546-cı ilində Quzey Qi dövlətinin bir generalı Hu Lüçin (Altun) tərəfindən bəstələnmişdir. Tarixçi Turqun Almas Hu Lüçinin əsl adının Hoqursur Altun olduğunu və milliyətcə uyğur olduğunu yazır. Hoqursur Altunun rəsmi Qu dövləti zamanında yaşamış məşhur uyğur rəssamı Sao Sonqda tərəfindən çəkilmişdir. Bu gün də çində hamının əzbər bildiyi bu şərqinin sözləri də təmiz türk ruhunu özündə əks etdirir.

Şərqinin türkçə mətni belədir "Tura vadisi, Çoğay ətəyi göy üzünü əhatə edən dörd bucaqlı çadıra bənzəyir. Göy üzü mas-

ründə yaşamış uyğur türklərinin tarixi şəxsiyyətləri, şair, musiqiçi və rəssamları haqqında geniş bilgiler vermişdir.

XXIV FƏSİL.

Yaponiya və Turan

Etnoqrafik araşdırmalar yaponların Turanın çox erkən ayrılan bir qolu olduğunu təsdiq edir. (Smith P. The Ancient History of the East, Səh. 380).

Leon de Rosni Yaponların Turan irqinə mənsub olduğunu yazırdı.

Görkəmli Yaponiya tarixçisi Eqami Namionun yazdığına görə eramızın III əsridə Yapon adalarında ilk dövlətin əsasını Yamoto adı altında Altaydan gələn köçərilər tərəfindən qoyulmuşdur. İlk yapon imperatorunun adı türkçə olub – Meyman idi. (Zakirgəzanov Kayrat. 2012, Səh. 141)

Yaponiyanı tatarlar m.ö. 1196-cı ildə, Koreyanı 1122-ci ildə çin şahzadəsinin rəhbərliyi altında məskunlaşdığı salnamələrdə qeyd olunmuşdur. Şimali Asiya xalqlarının kökünü artıq

və ural-altay xalqları təşkil edir. (A.Wirth, 1905. Səh. 94)

Yaponiyanın ən qədim sakinləri olan aynlar antropoloji cəhətdən yaponların monqoloid tipə mənsub digər əhali qruplarından fərqlənirlər. Aynlarda monqoloidlik olduqca zəif şəkildə özünü biruzə verir və daha çox avropoid tipə bənzəyirlər. Ayn sözü xalqın öz dilində "insan və ya əsl insan" deməkdir. Aynların ilkin vətəni Sibirin güneyində Amur çayının sahili hesab olunur.

Aynların qalıqları Asiya materikində Uzaq şərqin Amur çayı, Saxalin və Kuril adaları ərazilərində son dövrlərə qədər yaşamaqda davam edirdilər. Türklər kimi avropoid tipə malik olan

duqlarını dünya ictimaiyyətinə qəbul etdirmək üçün erməni Qriqoryan kilse rəhbərlərinin təşəbbüsü və rəhbərliyi ilə müxtəlif monastrlarda ermənilərin qədim tarixinə aid bir çox uydurma tarixi əsərlər yazmış və onları avropa xalqlarının müxtəlif dillərinə tərcümə etdirmişlər.

Erməni tarixi tarix elmində mövcud olan saxtakarlığın ən bariz nümunəsidir. Onların bu saxtakarlıqları XIX və XX əsrdə Avropanın bir çox görkəmli tarixçiləri tərəfindən ciddi tənqiddə məruz qalmışdır. Lakin sovet dövründə ermənilərin tarix elmindəki bu saxtakarlıqları Kommunist Partiyası və rəsmi sovet tarix elmində ciddi surətdə dəstəklənmiş və müdafiə edilmişdir. Ermənilərin qədim tarixi haqqındakı uydurma tarixi əsərlərin və erməni tarixçilərinin Azərbaycan, Gürcüstan və Türkiyə tarixisaxtalaşdırmağa doğru yönəlmiş əsərlərinin tənqidi burjuaziya ideologiyasının təzahürü kimi dəyərləndirilir və pantür-

kizm ittihamına məruz qalırdı.

Biz Erməni tarixinin bəzi məqamlarını onlarınqədim tarixinə dair keçən əsrlərin görkəmli Avropa tarixçilərinin irəli sürdükleri konsepsiyalar doğrultusunda konkret faktlara əsasən gözədən keçirəcəyik.

Ermənilərin bütün cəhdlərinə baxmayaraq Avropada qədim tarix üzrə görkəmli bilim adamları ermənilərin Kiçik Asiyanın daha doğrusu Anadolunun avtoxton xalqı olmadıqlarını və onların qərbdən gələrək bu ərazidə məskunlaşdıqları haqqında fikirlər irəli sürmüşlər. Ermənilər Balkanlardan Anadoluya gəlmədən öncə bu ərazidə artıq min illər ərzində müxtəlif turanlı öntürk tayfaları məskunlaşmışdılar.

Danimarkalı tarixçi Makus Nibur yazır ki, haylar samıləmiş arilər və ya ariləmiş samilərdir vəbizim erməni adlandırdığımız tayfalar isə haylardan daha öncə bu ərazidə məskunlaşmış əsl turanlı-tatarlar idilər. (Nibuhr M. Geschichte Assurs und Babels, 1857, Səh. 144)

(ardı gələn sayımızda)